
IN MEMORIAM

STJEPAN VIDAČEK
(1927.-2005.)

Dana 8. listopada zauvijek nas je napustio dr. Stjepan Vidaček, znanstveni savjetnik Instituta za medicinska istraživanja i medicinu rada i dugogodišnji voditelj Laboratorija za psihofiziologiju rada.

Dr. Stjepan Vidaček rođen je 26. prosinca 1927. godine u Zagrebu. Nakon završetka učiteljske škole radio je kao odgojitelj u učeničkim domovima te kao upravitelj Doma učenika u privredi u Karlovcu. Godine 1956. diplomirao je psihologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. U istraživački rad Laboratorija za psihofiziologiju rada Instituta za higijenu rada JAZU, današnjeg Instituta za medicinska istraživanja i medicinu rada, uključio se još za vrijeme studija, na poticaj pokojnog akademika Zorana Bujasa.

Laboratorij za psihofiziologiju rada bio je jedan od prvih pet laboratorija s kojima je započeo rad Instituta za higijenu rada. Stjepan Vidaček aktivno je sudjelovao u tadašnjim psihofiziološkim laboratorijskim ispitivanjima problema umora, odmora i radnog učinka, po kojima je Laboratorij bio posebno poznat. Godine 1965. iz tog je područja obranio i doktorsku disertaciju s naslovom "Djelovanje farmakoloških sredstava na radni učinak".

Dvije godine nakon toga zamijenio je prof. Bujasa na mjestu voditelja Laboratorija. Nastavio je s organizacijom i provođenjem laboratorijskih psihofizioloških ispitivanja, kao i primijenjenim terenskim radom na analizi radnih mjesta i izostanaka s posla. Ranih sedamdesetih godina uveo je nove sadržaje u rad Laboratorija. Nakon studijskog boravka u Sjedinjenim Državama, dr. Stjepan Vidaček započinje sustavna ispitivanja problema smjenskog rada i cirkadijurnih ritmova, što su bila prva takva ispitivanja na prostoru bivše Jugoslavije. Potvrda uspješnosti njegova znanstvenoistraživačkog pristupa nalazi se i u tome što je vodio četiri međunarodna istraživačka projekta iz tog područja. Tri su projekta bila sufinancirana od vodeće američke

znanstvenoistraživačke i administrativne institucije National Institutes of Health (NIH).

Međunarodna sredstva omogućila su nabavu laboratorijske opreme i uređenje Laboratorija prema tada najsuvremenijim kriterijima za provođenje 24-satnih ispitivanja različitih aspekata ljudskog funkcioniranja. Uz međunarodne, vodio je i osam domaćih psihologijskih istraživačkih projekata vezanih uz cirkadijurne ritmove, psihofiziološke i psihosocijalne karakteristike radnika i smjenski rad. Istraživanjima u tom području dr. Stjepan Vidaček stekao je velik međunarodni ugled, o čemu svjedoče citati njegovih radova iz tog područja, kao i njegovo članstvo u Znanstvenom povjerenstvu za noćni i smjenski rad Međunarodnog odbora za medicinu rada (ICOH).

Rezultatima svoje znanstvene djelatnosti dr. Stjepan Vidaček dao je izvoran, značajan doprinos području psihologije. Njegov bogati znanstveni opus potpuno je dostupan domaćoj i međunarodnoj znanstvenoj javnosti putem radova objavljenih u časopisima s međunarodno priznatom recenzijom te u domaćim časopisima, priručnicima i knjigama.

U svojem dugogodišnjem radu sudjelovao je u edukaciji mnogih studenata psihologije kao voditelj njihovih diplomskih radnji te u znanstvenom usavršavanju diplomiranih psihologa kao mentor više magistarskih i doktorskih radova izrađenih u Laboratoriju za psihofiziologiju.

Tijekom cijele svoje bogate stručne i životne aktivnosti dr. Stjepan Vidaček ostaje vjeran Institutu za medicinska istraživanja i medicinu rada. Godine 1992. odlazi u zasluženu mirovinu, čime prestaje njegov svakodnevni dolazak na radno mjesto, ali ne i njegovo znanstveno djelovanje. Boreći se hrabro sa životnim nedaćama i bolešću, preko, a sada već i uz pomoć, svoje supruge Biserke, također vrsne znanstvenice i dostojne nasljednice u istraživačkom radu, on do zadnjeg časa prati znanstvena dostignuća i sudjeluje u radu Laboratorija.

Za cjelokupni znanstvenoistraživački rad Hrvatsko psihološko društvo dodijelilo je 1999. godine dr. Stjepanu Vidačeku "Psihologijsku nagradu Ramiro Bujas" za životno djelo.

Svi njegovi suradnici i učenici, kao i brojni prijatelji i kolege, osjećaju istinski gubitak što među nama više nema jednog takvog čovjeka i prijatelja posvećenog zajedničkom znanstvenoistraživačkom cilju, kao što je bio dr. Stjepan Vidaček.

Želio bih na kraju spomenuti nekoliko kratkih izvadaka iz telegrama sućuti upućenih tugujućoj obitelji u povodu njegove smrti. Doktor Simon Folkard (Velika Britanija), čovjek koji je usko surađivao sa Stjepanom Vidačekom, naveo je da je Stjepanova smrt kraj jednog razdoblja koje je na području znanstvenog djelovanja dr. Vidaček obilježio. Doktor Donald I. Tepas (Sjedinjene Američke Države) ističe da je Stjepan Vidaček bio čvrsta osoba, da je obavio izvanredna istraživanja pod teškim uvjetima te da je bio privilegij poznavati takvog čovjeka koji je zdušno služio znanosti i svojoj zemlji. Alexander Wedderburn (Velika Britanija) za Stjepana Vidačeka kaže da je bio velik čovjek, kreativan, profesionalan i inovativan te da je svijet njegovim životom i radom mnogo dobio, a ostao siromašniji njegovom smrću. Doktor Kazutaka Kogi (Japan) ističe da je dr. Vidaček svojim istraživanjima koja su se odnosila na noćni rad i rad u smjenama mnogo pridonio takvim istraživanjima na međunarodnom planu.

Marko Šarić

RADOVAN PLEŠTINA (1934.-2006.)

Radovan Pleština rođen je 1934. u Splitu. Školovao se u tom gradu. Maturirao je u ljeto 1953. kao đak poznate Klasične gimnazije. U toj se gimnaziji nije učila samo helenistika. Postojale su i vrlo važne usmjerenosti u prirodnim znanostima. Tako je, primjerice, djelovala vrlo aktivna skupina "prirodnjaka" okupljenih u tada zvanom "Prirodnom kružoku", koji je Radovan Pleština vodio više godina. U okviru te aktivnosti, kako je istakao u jednom autobiografskom tekstu, Radovan Pleština je sebi uvratio u glavu da ga zanimaju jedino biomedicinske znanosti, a medicinski studij mu je obećavao da se tomu u budućnosti može posvetiti.

Nakon uspješno položenog prijamnog ispita, medicinski studij upisao je na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Diplomirao je godine 1960. Nakon obavljenog obveznog liječničkog staža radio je u bolnici u Slavonskom Brodu. U vrijeme djelovanja na Odjelu za unutarnje bolesti te bolnice susretao se s bolesnicima koji su dolazili s neobičnom bolešću,

tada još nedefiniranog imena. Nazivali su je po mjestu odakle su najviše potjecali "kobaška bolest". U kasnijem njegovu profesionalnom životu, kada se od rada u općoj medicinskoj praksi na terenu, koji mu je - kako je i sam govorio - pružao veliko zadovoljstvo, osobnu satisfakciju pa i financijsku sigurnost, odlučio na znanstveni rad, ta je bolest postala značajno zastupljena u njegovu istraživačkom djelovanju.

Godine 1965., nakon prijave na natječaj objavljen u dnevnom tisku za radno mjesto asistenta u Institutu za medicinska istraživanja i medicinu rada, u Zagrebu primljen je na rad u toj znanstvenoj ustanovi, u Laboratorij za toksikologiju. Taj je laboratorij vodio u to vrijeme Milutin (Krešo) Vandekar. Tako je od medicinara praktičara, kako je sam volio reći, postao "laboratorijski čovjek". Godine 1982. preuzeo je vodstvo te jedinice Instituta. U međuvremenu je magistrirao (1968.). A doktorat medicinskih znanosti s područja toksikologije obranio je na Sveučilištu u Zagrebu 1973. godine. Godine 1976. habilitirao se na zagrebačkome Medicinskom fakultetu na Katedri za patofiziologiju, a 1979. postaje izvanredni te 1986. redoviti profesor na istoj Katedri.

Laboratorij za toksikologiju Instituta postao je suradna jedinica Svjetske zdravstvene organizacije (SZO). Pretežno su se testirali novi pesticidi. Ranih sedamdesetih započelo se s istraživanjem balkanske endemske nefropatije, bolesti s kojom se Radovan Pleština sreo još u vrijeme svog djelovanja kao liječnika u Slavonskom Brodu i koja je već tada zaokupila njegovu pažnju. Istraživanja su sada bila usmjerena na moguću ulogu otrova plijesni, koji se zajednički nazivaju mikotoksini. Iako je ta bolest ostala narazjašnjene etiologije, mikotoksinska pretpostavka čini se najvjerojatnijim objašnjenjem. U svakom slučaju, istraživanja koja su obavljena i preporuke koje su tijekom tih istraživanja davane stanovništvu i lokalnim organima vlasti na područjima zahvaćenim bolešću u smislu poboljšanja općih higijenskih uvjeta života i ishrane, unapređenju stokiranja hrane, posebno kukuruza i borbe protiv plijesni, bili su popraćeni pozitivnim trendovima sa smanjenjem incidencije te bolesti.

Još u vrijeme rada u Laboratoriju za toksikologiju Radovan Pleština djelovao je kao konzultant SZO-a za testiranje novih pesticida. Od 1978. do 1987. bio je ekspert SZO-a za biologiju vektora. Godine 1987., nakon objavljenog javnog natječaja za znanstvenog suradnika / toksikologa, Radovan Pleština bio je izabran, u konkurenciji 35 kandidata, za rad najprije u Odjelu za suzbijanje prenositelja bolesti, a zatim u Odjelu za zaštitu zdravlja povezanim s okolišem, SZO.